

Т. В. ВРОНСЬКА*

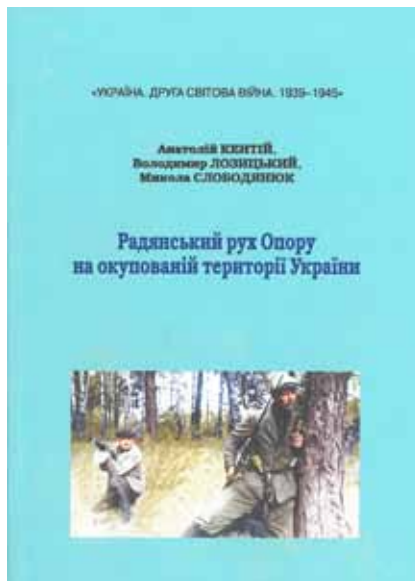
НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОГО РУХУ ОПОРУ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Кентій А. В. Радянський рух Опору на окупованій території України / А. В. Кентій, В. С. Лозицький, М. А. Слободянюк. – К., 2010. – 98 с. – (Серія “Україна. Друга світова війна. 1939–1945”).

На зміну ХХ сторіччю, яке явило світу рукотворні провали в історичній пам'яті декількох поколінь людей, прийшло ХХІ, коли вже не бракує дослідників, котрі своїми науковими доробками сприяють переходу від незнання цілих пластів минулого до знання глибокого і почасти навіть неупередженого. Здавалося, що вже добігає кінця і “мітинговий” період в історії України і на зміну йому нарешті прийшов час зважених досліджень, які поряд із пошуком цікавих і нових перспектив відкривають можливість кращого розуміння минулого.

Втім, нині такі оптимістичні очікування, на жаль, наштовхнулися на нові реалії як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії. З одного боку – помітною стала тенденція до висвітлення раніше замовчуваних сторінок вітчизняної історії, що призвело до зворотного процесу – штучного створення нових проблемних лакун, які заважають об'єктивному історіописанню, створенню цілісної картини нашої минушини, зокрема й історії Другої світової війни. З іншого – активізувалися реваншистські спроби певних політичних сил, а іноді й науковців, реанімувати у суспільній свідомості міфологізовані образи Сталіна, а отже й виправдати систему терору і репресій, застосовану ним у Радянському Союзі.

Серед тем, які стали до певної міри “неперспективними” у контексті дослідження історії Другої світової війни, опинилися й ті, що стосуються організації радянського руху Опору, народного ополчення, винищувальних загонів тощо. Лише завдяки окремим дослідникам вивчення

* Вронська Тамара Васиївна – доктор історичних наук, головний науковий співробітник Інституту дослідження проблем державної безпеки СБУ.

різноманітних форм партизанського руху в Україні упродовж останніх двох десятиріч залишалося дійовим. Серед них пальму першості надійно утримували знані історики-архівісти В. Лозицький та А. Кентій.

Рецензоване наукове видання “Радянський рух Опору на окупованій території України”, що складається з двох історичних нарисів, є дослідженням, у якому на основі критичного аналізу вже опублікованих матеріалів і нових документів подається сучасне бачення організаційних заходів, функціонування партизанських загонів та підпільних організацій на окупованій ворогом території.

На відміну від багатьох праць, що вийшли друком за радянських часів та в останні два десятиліття, обидва історичних нариси, вміщені у рецензованому виданні, базуються не на глорифікації діяльності радянських партизан і підпільників, чи, навпаки – на повному їх неприйнятті, а позначені об’єктивним аналізом всіх аспектів радянського руху опору.

У кожному з нарисів подається чітка періодизація розгортання партизанського руху та підпільної боротьби, аналізуються особливості кожного етапу.

Наукова розвідка “Боротьба в тилу нацистських окупантів на території України: радянські партизани у 1941–1944 рр.” в авторстві А. Кентія та В. Лозицького відповідає всім головним критеріям канонічної науково-популярної праці. Вона добре структурована, характеризується зваженою та збалансованою подачею відомих та нових фактів і охоплює всі ключові проблеми з досліджуваної тематики.

Передусім аналізуються головні чинники виникнення та розвитку європейського та радянського руху Опору на окупованій території, наводяться їх суттєві відмінності.

У невеликому за обсягом нарисі дослідникам вдалося створити об’єктивну картину розгортання партизанської війни на окупованій нацистами території України, розкрити особливості кожного її етапу, складові практичної діяльності.

На сторінках рецензованої праці А. Кентія та В. Лозицького, як і в інших їх наукових доробках, зважений та поміркований аналіз становлення і розгортання підпільно-партизанського руху. Не оминули автори й проблемні питання цього процесу. Ними уважно й неупереджено розглядаються труднощі як об’єктивного, так і суб’єктивного характеру, прорахунки та недоліки, які зрештою призвели до прикрих невдач. Вони цілком слушно підкреслюють, що партійні директиви та заклики не сприяли розгалуженню мережі партизанського руху й антифашистського підпілля, бо найкращим чином розтлумачені на папері тактика та методи партизанської боротьби ще мали бути втіленими у життя, а зробити це у той час було дуже важко. До того ж партійні, радянські, військові структури та органи держбезпеки діяли не скоординовано, що також негативно впливало на розвиток партизанського руху.

Тим часом, драматичне становище на фронтах, відсутність матеріальної бази, засобів зв'язку, брак відповідного досвіду й належно підготовлених осіб, котрі мали б очолити партизанські загони, та інші не менш важливі обставини гальмували процес налагодження руху народних месників у тилу ворога.

Насиченість тексту статистичними матеріалами не лише не заважає сприйняттю цілісного подієвого полотна, а навпаки – дозволяє читачеві дійти неупереджених висновків щодо реального стану речей у розвитку партизанського руху на окупованій території.

Коректне та виважене оперування цифрами і фактами дозволило авторам довести суттєві розбіжності між офіційною, сфальсифікованою статистикою та реальним станом речей у здобутках радянського руху Опору на окупованій території України.

Визначивши основні причини невдач радянського партизанського руху та підпілля у 1941–1942 рр., автори дають змогу читачеві розібратися й глибше зрозуміти ті зміни, які відбулися в період найбільших успіхів, зокрема зазначаючи: “Партизанський рух 1941–1944 рр. в Україні пройшов складний і драматичний шлях розвитку, перетворившись на важливий фактор вигнання з української землі гітлерівських окупантів”.

М. Слободянюк у нарисі “Радянське антифашистське підпілля” висвітлює особливості організації цієї складової радянського руху Опору. Від партизанського руху його відрізняли організаційно-структурні особливості та деякі специфічні риси боротьби в умовах окупації. Спільним було те, що як і партизанський рух, партійно-комсомольське підпілля формувалося “зверху”, хоча певна його частина дійсно виникла стихійно, внаслідок щирого бажання людей, які опинилися на окупованій території, у можливий за тих нелегких умов спосіб боротися з агресором.

Висвітлюючи перші місяці нерівного протистояння радянських підпільників з досвідченим противником, автор аналізує катастрофічні провали, причини численних людських втрат й інші фатальні наслідки, зумовлені низкою прорахунків організаційного характеру, а також – ефективною роботою німецьких спецслужб, а іноді й слабкодухістю та зрадою тих, хто був залишений для роботи у підпіллі на окупованій території України.

Разом з тим, наводячи приклади практичної діяльності представників радянського підпілля, він доходить аргументованого висновку, що у найважчі місяці окупації все ж вдалося завдати відчутної шкоди противнику, створити атмосферу невпевненості та нервозності для окупаційної влади.

У цілому факти, вміщені у рецензованому виданні, дозволяють зробити висновок, що, незважаючи на труднощі та недоліки, радянський

рух Опору на окупованій території виявився однією з найбільш яскравих і трагічних сторінок війни. Він свідчив про нездоланність сили духу українського народу, небажання коритися окупаційній політиці, готовність до пожертв в ім'я свободи своєї Батьківщини.

Зважаючи на актуальність дослідження, його науково-теоретичний рівень та великий інтерес до праць подібної тематики, рецензоване видання варто було б перевидати більшим тиражем, попередньо усунувши деякі тематичні та текстуальні повтори, які мають місце у другому нарисі М. Слободянюка, який перегукується з працею А. Кентія та В. Лозицького.

Видається також доцільним рекомендувати Міністерству науки і освіти України, яке стурбоване підготовкою нових підручників для вищих і середніх навчальних закладів, використати рецензовані праці, а також залучити цей науковий доробок до методичних матеріалів. Це, на наше глибоке переконання, сприятиме створенню реальної, чесною картини війни, яку не доведеться переписувати під впливом політичної кон'юнктури.